

Джерела та література

1. Бондарук Л. В. Роль українського руху опору в організації Норильського повстання. Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили. 2010. Вип. 4. С. 132–146.
2. Грицяк Є. Короткий запис спогадів. Історії Норильського повстання. Балтимор–Торонто: Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1980. 117 с.
3. Грицяк Є. Норильське повстання. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. 79 с.
4. Макарова А. Норильское восстание. *Воля*. 1993. № 1. С. 68–108.
5. Чура О. В. Чура В. І. Окремі аспекти норильського повстання 1953. *Україна у світовому історичному просторі*. Маріуполь: МДУ, 2019. С. 130–134.

Цецільніков Єгор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОЛІТИЧНІ РЕФОРМИ ІСПАНЬСЬКОГО УРЯДУ АДОЛЬФО СУАРЕСА (ЛІПЕНЬ 1976 Р. – ЧЕРВЕНЬ 1977 Р.)

Ключові слова: Іспанія, внутрішня політика, уряд А. Суареса, політичні реформи, парламентські вибори, амністія.

Keywords: Spain, internal politics, the government of A. Suarez, political reforms, parliamentary elections, amnesty.

Перехід від авторитаризму до демократії в Іспанії став одним зі зразкових прикладів корінних інституціональних змін «згори». Успішний мирний перехід від авторитарної диктатури до ліберально-демократичного ладу в Іспанії пов'язують із діяльністю уряду Адольфо Суареса.

За перший рік його керівництва відбулися глибокі політичні трансформації: проголошення демократичних свобод, легалізація політичних партій, загальна амністія, перші за 40 років вільні вибори до парламенту. Такий досвід залишається актуальним для інших країн, які здійснюють перехід від авторитарних до демократичних форм правління, тож потребує окремого вивчення.

В історіографії найбільш повно досліджувана нами проблематика представлена у працях іспанських вчених, опублікованих у збірнику наукових статей під редакцією М. Клауде-Чапут і Х. Перес-Серрано «Іспанський транзит. Нові підходи до старої дискусії» [11] та дослідженні А. Дурана «Від закону до закону. Політична реформа в Іспанії 1976–1978» [8]. Окремі аспекти переходу Іспанії від авторитаризму до демократії розкрито у працях С. Бебі [6], Е. Кайхеа [7], А. Андраде [5], Х. Лінца і А. Степана [16], А. Магальді [17; 18], Е. Суарес-Іньїгеса [26], П. Престона [21], К. Максвела [19], Р. Зугасті [27], а також у публікаціях сучасних українських істориків О. Іваницької [3] і В. Годлевської [2]. Загалом в українській історіографії відсутні праці, які б повною мірою, цілісно висвітлювали перший рік урядування А. Суареса.

Джерельну базу дослідження складають офіційні документи, газетні публікації і джерела особистого походження. Серед них – «Закон про політичну реформу», «Органічний закон» 1967 р. та інші законодавчі акти [13; 14; 15; 22; 23; 24]. Серед джерел особистого походження важливими для дослідження були мемуари провідних політиків, зокрема короля Хуана Карлоса [1].

За 36 років свого існування франкістський авторитарний режим створив всеосяжну систему корпоративістських інститутів. За 36 років свого існування франкістський авторитарний режим створив всеосяжну систему корпоративістських інститутів. До них належали: законодавчі Кортеси, яких призначав голова держави з представників професійних організацій (корпорацій); Іспанська Фаланга (національний рух) як єдина партія, покликана забезпечити соціальну і політичну інтеграцію іспанського суспільства; вертикальні профспілки як монопольний офіційно визнаний канал соціального представництва робітників. Із початку 1970-х рр. фізичне старіння каудильйо (вождя) супроводжувалося невідворотним послабленням та зношуванням інститутів франкізму [16, 88].

Окремим фактором, що сприяв упровадженню інституційних змін, стало оголошення 22 липня 1969 р. надзвичайною сесією кортесів наступником Франко Хуана Карлоса Бурбона, що відбулося з ініціативи каудильйо [15]. Ф. Франко помер 20 листопада 1975 р. 22 листопада того ж року Хуан Карлос де Бурбон став королем Іспанії – головою держави. Іспанську політику почали очолювати кадри, які прагнули реформувати режим.

Майбутній творець демократичного переходу в Іспанії А. Суарес зробив політичну кар'єру в Фаланзі. Його найвищою адміністративною посадою за франкізму була посада генерального директора радіомовлення і телебачення у 1969–1973 рр. Наприкінці франкізму, у квітні 1975 р., Суареса було призначено заступником генерального секретаря Національного руху, а відразу після смерті Франко у грудні того ж року він обійняв посаду міністра – генерального секретаря Руху. Іншими словами, у першому пост-франкістському кабінеті Карлоса Аріаса Наварро Суарес був представником Фаланги [8, 38]. Однак на відміну від своїх старших колег по партії та Кортесах, також юристів за освітою, Суарес не мав контактів із «бункером» – найконсервативнішою частиною правлячої сили.

Після відставки К. Аріаса Наварро 1 липня 1976 р. король доручив Адольфо Суаресу сформувати новий уряд. На посаду голови уряду його рекомендував голова Кортесів Міранда [5, 253]. Уряд Суареса приступив до виконання своїх обов'язків 3 липня 1976 р. Його першою ініціативою було проведення загальних виборів до Кортесів. 14 липня 1976 р. Кортеси проголосували за зміни до Кримінального кодексу щодо законного статусу політичних об'єднань. Вони отримали 245 голосів «за», 175 «проти» і 57 членів утрималися [23].

Для створення законодавчої бази переходу до демократії необхідно було прийняття нового Органічного закону. Він передбачав загальне виборче право, необхідність ліквідації основних франкістських інститутів, обрання двопалатного парламенту. Однак його затвердження здійснювалося, як і раніше, корпоративними Кортесами та всенародним референдумом. Закон про Політичну реформу не містив норм, які скасовували попереднє законодавство. За своєю формою він був виконаний як восьмий Органічний закон Франко [8, 51].

23 серпня 1976 р. голова Кортесів Міранда передав Суаресу проєкт закону. Рада міністрів схвалила його 10 вересня 1976 р., після чого направила його до Національної ради Руху, а згодом до Кортесів. Після зустрічі міністрів того ж дня Суарес надіслав повідомлення іспанському суспільству. У ньому він підкреслив, що демократія мала бути справою всіх громадян, і тому необхідно, щоб у ній брала участь максимальна кількість політичних сил [12].

14 вересня Національна рада руху офіційно отримала законопроект про політичну реформу. За нього проголосували 81 % директорів, лише 13 % проголосували проти і 6 % утрималися. Тож законопроект зустрів мінімальну опозицію серед прихильників Франко, переконаних у необхідності реформи. Він надійшов до Кортесів 21 жовтня 1976 р. Було відкрито період для представлення поправок до проекту та проведено кілька зустрічей, щоб звітувати про проект і обговорити поправки [8, 46]. Згідно з законопроектом, замість Кортесів мав бути створений двопалатний парламент у складі Палати депутатів і Сенату.

Серед ключових завдань уряду Суарес виділив три напрями: полегшення транзиту влади з уникненням вуличного насилля; розв'язання соціально-економічних питань на основі політичних рішень; організація національних дебатів щодо майбутнього іспанців [5, 407].

Дебати щодо закону в Кортесах відбувалися 16–18 листопада, однак їм передували широкі контакти урядовців з прокураторами в пошуках голосів. 18 листопада 1976 р. Кортеси прийняли цей законопроект. Із 497 присутніх на голосуванні депутатів 425 проголосували «за», 59 «проти», 13 утримались. Із затвердженням Закону про політичну реформу Кортеси проголосували за саморозпуск, а також за ліквідацію в подальшому інших франкістських установ, як-от Національна Фаланга. Після голосування за саморозпуск зал поринув у довгі овації [10, 180].

15 грудня 1976 р. відбувся запланований референдум про ратифікацію закону. Заклики лівої та правої опозиції утриматися від голосування не були успішними, і текст законопроекту підтримали 94 % виборців [25]. Незначний відсоток голосів «проти» дав зрозуміти Суаресу і його кабінету міністрів, наскільки слабким виявився супротив реформам курсу. Закон про політичну реформу набув чинності 5 січня 1977 р., коли він з'явився в Офіційному державному віснику [26, 173].

Протягом лютого–квітня 1977 р. уряд ініціював прийняття законів про розширення реєстру політичних асоціацій [24], трудові відносини, розширення амністії, виборчу систему і закон, який дозволяв об'єднання робітників у самостійні профспілки. У країні була відновлена багатопартійна система. 111 партій подали запит на реєстрацію, з них було легалізовано 78. 1 квітня 1977 р. Національний рух оголосив про самоліквідацію [8, 51].

Після легалізації партій і схвалення виборчого регламенту сформувались усі складники для проведення виборів. Перші після громадянської війни вільні загальні вибори відбулися 15 червня 1977 р. У них узяли участь 92 партії [20].

Відносно більшість у Конгресі за результатами виборів отримав Союз демократичного центру під головуванням А. Суареса, і він став першим демократично обраним Президентом іспанського уряду після смерті Франко. Другою за кількістю голосів була Соціалістична робітничка партія Феліпе Гонсалеса, третьою – комуністи Сантьяго Каррільо [9].

Отже, діяльність уряду А. Суареса призвела до корінної зміни державного устрою в Іспанії. Закон про політичну реформу дав змогу позбутися політичних структур доби Франко. Замість корпоративних Іспанських Кортесів сформувалися Генеральні Кортеси: двопалатний парламент, який складався з Палати депутатів та Сенату. Подібне значення мала ліквідація контрольованих владою «вертикальних» франкістських профспілок і дозвіл на діяльність незалежних проф-

об'єднань. Діалог із представниками демократичної опозиції, амністия та легалізація партій, зокрема Комуністичної, дала змогу створити у країні реальний плюралізм. Унаслідок цього після десятиліть диктатури утворилася багатопартійна система як із представників попереднього режиму правочентристської орієнтації, так і з лівих сил.

Джерела та література

1. Вилальонга Х. Л. Король. Беседы с королём Испании доном Хуаном Карлосом I. Москва: Диопринт, 2003. 302 с.
2. Годлевська В. Ю. Перехід від авторитаризму до демократичного суспільства в Іспанії (1960–1982 роки). Вінниця: ВНТУ, 2009. 138 с.
3. Іваницька О. П. Інститут монархії як гарант демократичного транзиту в Іспанії. *Політичне життя*. 2021. № 2. С. 16–25.
4. Adolfo Suárez: Reforma Política (10/9/1976). URL: https://www.youtube.com/watch?v=67Vn59D8D_k&t=331s
5. Andrade A. F. Los empresarios y la transición a la democracia en España. *Estudios Sociológicos*. 2000. № 18. P. 695–726.
6. Baby S. El mito de la transición pacífica. Violencia y política en España (1975–1982). Madrid: Ediciones Akal, 2018. 736 p.
7. Calleja E. G. La movilización y la protesta estudiantil en el tardofranquismo y la democracia. *Historia de la Educación*. 2018. № 37. P. 223–255.
8. Durán A. M. De la ley a la ley: la reforma política en España (1976–1978): Grado en Historia. UCA. Cadiz, 2016. 66 p.
9. Elecciones Generales 15 de junio de 1977. URL: <http://www.historiaelectoral.com/e1977.html>
10. Fernando N. G. El PCE: De La Clandestinidad A La Legalidad. *Cuadernos de Pensamiento Político*. 2013. № 40. P. 159–192.
11. González M. C. Sindicatos y Transición-1977 / La transición española: Nuevos enfoques para un viejo debate. Madrid: Biblioteca Nueva, 2015. P. 149–162.
12. Las Cortes Españolas aprueban la Ley de Reforma Política. URL: https://www.youtube.com/watch?v=olvLhXyHAXs&list=PLivvP_WB-Rk0OLtzdNZ17NNk6ECZpXC5k&index=16
13. Ley 1/1977, de 4 de enero, para la Reforma Política. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-165>
14. Ley 21/1976, de 14 de junio, sobre el Derecho de Asociación Política. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1976-11502>
15. Ley 62/1969, de 22 de julio, por lo que se provee lo concerniente o lo sucesión en lo Jefatura del Estado. URL: <https://www.boe.es/boe/dias/1969/07/23/pdfs/A11607-11608.pdf>
16. Linz J. Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996. 504 p.
17. Magaldi A. Alfonso Osorio y la Unión Democrática Española (UDE): un proyecto democristiano en transición. *Revista de Historia Contemporánea*. 2018. № 97. P. 233–266.
18. Magaldi A. La idea de España de Alfonso Osorio: un «proyecto neoforalista» en los primeros gobiernos de la transición. *Revista de Historia Contemporánea*. 2019. № 37. P. 319–345.
19. Maxwell K. Spain's Transition to Democracy: A Model for Eastern Europe? *The Academy of Political Science*. 1991. № 1. P. 35–49.
20. Ortiz M. H. Un partido político para la reforma La UCD de Adolfo Suárez (1976–1982) / Los partidos en la Transición: las organizaciones políticas en la construcción de la democracia española. Madrid: Biblioteca Nueva, 2013. P. 185–200.
21. Preston P. Juan Carlos, el rey de un pueblo: Dos volúmenes. ABC. 2003. Vol. 2. P. 372.
22. Real Decreto 1561/1976, de 3 de julio, por el que se designa Presidente del Gobierno a don Adolfo Suárez González. URL: <https://www.boe.es/boe/dias/1976/07/05/pdfs/A13129-13129.pdf>
23. Real Decreto-ley 10/1976, de 30 de julio, sobre amnistía. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1976-14963>

24. Real Decreto-Ley, 12/1977, de 8 de febrero, sobre el derecho de asociación política. URL: <https://www.boe.es/boe/dias/1977/02/10/pdfs/A03223-03223.pdf>
25. Referéndum sobre el Proyecto de Ley para la Reforma Política 15 de diciembre de 1976. URL: http://www.juntaelectoralcentral.es/cs/jec/documentos/Referendum_1976_Resultados.pdf
26. Suárez-Iñiguez E. La transición a la democracia en España. Adolfo Suárez y la ruptura pactada. *Estudios políticos*. 2011. № 23. P. 161–177.
27. Zugasti R. El papel de la prensa en la construcción de la democracia española. *Confinde de Relaciones Internacionales y Ciencia Política*. 2008. № 7. P. 53–68.

Костюк Сергій

Донецький національний університет імені Василя Стуса

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В ЄГИПЕТІ ЗА ПРАВЛІННЯ ХОСНІ МУБАРАКА

Ключові слова: Хосні Мубарак, Єгипет, туризм, ВВП, уряд.

Keywords: Hosni Mubarak, Egypt, tourism, GDP, Government.

Галузь туризму завжди відігравала значну роль в економічному житті Єгипту за часів незалежності. В основному новоприбулі туристи поповнюють державну скарбницю значними коштами, що, зі свого боку, дає можливість уряду розпоряджатись цими фінансами на власний розсуд. Туризм є головним джерелом ВВП країни, розвиток цієї галузі відіграє вирішальне значення у стабілізації економічного становища Єгипту, адже через наявність багатьох факторів країна потерпає від економічної кризи, яку намагається зупинити уряд.

До революції, у 2010 р., загальний внесок подорожей і туризму в зайнятість зріс на 1,8 %, порівняно з 2009 р. [4, 20]. Загалом цей сектор економіки має свою цікаву історичну ретроспективу, яка пройшла нелегкий шлях становлення сучасного стану. В основному туризм розвинувся за часів раннього правління Хосні Мубарака, але поступово почав спадати під кінець його президентського терміну.

До 2011 р. єгипетський туризм перебував у центрі економічного розвитку, частка доходів від галузі становила 20 %, але після повстання 2011 р. приплив туристів зменшився на 4,8 % [2, 62]. Звичайно, заворушення аж ніяк не могли поліпшити економічну ситуацію, а навпаки, – підірвали її. Також до негативних явищ, які вплинули на економічний сектор, можна віднести: теракти, релігійні секти, протистояння між громадянами та силовиками, корупцію в державному апараті та панібратство між чиновниками, військову диктатуру тощо. Однак Президент сприяв модернізації туризму і розумів його значення для свого народу.

Проте потрібно також зазначити сприятливі явища, що передували зростанню кількості туристів. Насамперед на це вплинуло: територіально-географічне положення, клімат, наявність грандіозного археологічного спадку, що зберігається в різних державних установах (Каїрський музей), різні типи архітектурних споруд (піраміди, храми, палацові комплекси), вихід до моря, що приваблює любителів пляжу (альтернативний варіант – Туреччина) і под. Єгипет після проголошення незалежності почав себе позиціонувати як центр мусульманського світу на африканському континенті. Політику гегемонії розпочав Президент Гамаль Абдель Насер, що проводив ряд політичних та економічних реформ. Тому не